

Nr 21.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om förbud mot kollektiv anslutning av organisationers och föreningars medlemmar till politiska partier.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 64 i första kammaren av herrar *Osvald* och *Petrén* samt nr 68 i andra kammaren av herr *Nihlfors* m. fl. I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter utredning för riksdagen framlägger förslag till lagstiftning innebärande förbud mot kollektiv anslutning av organisationers och föreningars medlemmar till politiska partier.»

I motionerna anföres bl. a. följande:

Det allvarligaste missförhållande, som enligt vår mening framträder inom organisationsväsendet, är den omständigheten att fackföreningar kollektivt anslutas till ett politiskt parti. Det försvar för dessa organisationers ofta skeende kollektiva anslutning till det socialdemokratiska partiet, som mest framdrages, bygger väsentligen på två argument. Dels framhålles, att fackföreningarna och det socialdemokratiska partiet äro att betrakta som två sidor av en och samma sak, arbetarrörelsen, att de alltså historiskt och traditionellt stå i ett alldeles speciellt förhållande till varandra. Dels pekas på den reservationsrätt, som den enskilde fackföreningsmedlemmen har mot en mötesmajoritets beslut om kollektivanslutning.

Det sistnämnda argumentet för kollektivanslutning — att individuell reservationsrätt medgives — är bristfälligt. Det kan utan omsvep sägas vara en primitiv form av demokrati, när massanslutning av en stor fackförenings medlemmar till ett politiskt parti kan ske genom majoritetsbeslut på ett möte, där ofta endast en ringa del av föreningsmedlemmarna äro tillstädes. I konsekvens härmed skulle ju även frikyrkliga föreningar eller tjänstemannaföreningar kunna kollektivansluta sig till ett politiskt parti, t. ex. folkpartiet, därför att de politiska åsikterna hos en majoritet inom sådana föreningar ofta gå i liberal riktning. Något dylikt ter sig ur demokratiska och liberala synpunkter helt oacceptabelt. Den enskildes frihet att själv bilda sig en uppfattning i politiska frågor — en frihet som är självklar i ett demokratiskt samhälle — trädes uppenbart för nära, när det av honom eller henne kräves en aktiv handling för att befria sig från en icke önskad politisk anknytning. Detta är den för det här berörda problemet centrala punkten. Tillämpningen av kollektivanslutningsmetoden står som en allvarlig motsägelset mot den kamp för frihet, som under decennier präglad de svenska arbetarnas politiska och fackliga strävanden. Att förbinda kollektiv anslutning av organisationers medlemmar till politiska partier framstår redan av dessa skäl som en självklar sak, när det gäller vilka åtgärder samhället kan vidtaga för att leda organisationernas utveckling i sådana färar att en demokratisk anda inom desamma förblir levande och om möjligt stärkes. Sådana åtgärder synas lämpligen böra få lagstiftningsform.

Även om kollektivanslutning för närvarande endast förekommer inom fackföreningsvärlden bör givetvis en dylik lags tillämpningsområde utsträckas över hela organisationsfältet.

Det första av de anförda skälen för kollektivanslutningen, uppfattningen om fackföreningsrörelse och socialdemokrati som två sidor av samma sak, torde i sin tur bygga på förutsättningar som ej ha förankring i verkligheten.

Föreställningen om fackföreningsrörelsen och socialdemokratien som olika uppenbarelseformer av en och samma enhet synes därför icke ha någon relevans. Fackföreningsrörelsen måste ju nu som tidigare se som sin allt dominerande uppgift att kunna försäkra sina medlemmar om ett så gynnsamt utfall som möjligt av uppgörelserna på arbetsmarknaden. Det är nu på ett helt annat sätt än omkring sekelskiftet klart, även i betydande utsträckning inom fackföreningarnas egna led, att de gynnsammaste betingelserna härför ingalunda förutsätta en socialistisk samhällsutveckling. Tiden sedan dess har bragt många tecken på motsatsen. När tjänstemännen längre fram under detta sekel började att fackligt organisera sig var det från början självklart, att deras organisationer måste stå på en politiskt neutral bas för att tillfredsställande kunna handha medlemmarnas intressen.

Såväl principiellt som praktiskt framstå således majoritetsbeslut inom föreningar om enskilda medborgares kollektiva anslutning till ett politiskt parti såsom ett åsidosättande av den respekt för den enskildes fria åsiktsbildning, som är en förutsättning för all verklig demokrati.

Beträffande övriga av motionärerna åberopade skäl får utskottet hänvisa till motionerna.

Nuvarande förhållanden.

I motionerna nämnas i första hand organisationerna på arbetsmarknaden. Dessa utgöra liksom de politiska organisationerna *ideella föreningar*. Frikyrkliga föreningar, vilka även omtalas i motionerna, ha samma karaktär. De ideella föreningarnas förhållanden ha icke — bortsett från särskilda rättsspörsmål, såsom rörande kollektivavtal samt förenings- och förhandlingsrätt — reglerats genom lagstiftning. Den brist på lagregler, som sålunda föreligger, har i viss mån ersatts genom grundsatser, som utbildats i rättspraxis. Dessa grundsatser beröra dock icke den genom motionerna väckta frågan.

För ekonomiska föreningar gäller *lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar*. Av intresse i förevarande sammanhang är främst stadgandet i 19 §, att föreningens vinstmedel eller övriga tillgångar ej må användas för ändamål, som uppenbarligen är för föreningens verksamhet främmande; föreningssammanträde dock obetaget att till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål använda tillgång, som i förhållande till föreningens ställning är av ringa betydelse.

Beträffande understödsföreningar må erinras om 3 § sista stycket *lagen den 24 mars 1938 om understödsföreningar*, enligt vilket lagrum understödsförening, där ej för visst slag av sådan förening är i lag eller författning anorlunda särskilt stadgat, icke äger utan tillstånd av tillsynsmyndigheten ut-

öva verksamhet, vilken är främmande för det ändamål, som avses med föreningens understödsverksamhet. Vidare kan nämnas, att lagstiftningen i detta ämne för visst fall reglerar anslutning kollektivt till en förening genom en annan. I centralsjukkassa finnas sålunda enligt 11 § *kungl. förordningen den 26 juni 1931 om erkända sjukkassar* såväl direkt anslutna medlemmar som indirekt anslutna (medlemmar av lokal sjukkassa). I 13 § samma förordning stadgas, att lokalsjukkassa såsom villkor för medlemskap skall uppställa, att medlem jämväl skall vara medlem av centralsjukkassan för den ort, där han är bosatt. Centralsjukkassa skall som villkor för medlemskap uppställa, att medlem, bosatt å ort inom verksamhetsområdet för vilken lokalsjukkassa finnes, skall vara medlem jämväl av sistnämnda kassa.

Kollektiv anslutning till politiskt parti förmedlas såvitt känt är endast i den formen att fackföreningar ansluta sina medlemmar till vederbörande socialdemokratiska lokalorganisationer, arbetarekommunerna.

De för kollektivanslutningen grundläggande stadgebestämmelserna finnas, enligt vad utskottet inhämtat, i gällande *grundstadgar för arbetarekommuner tillhörande Sveriges socialdemokratiska arbetareparti*. De fackliga organisationernas stadgar innehålla däremot icke bestämmelser i ämnet. Beslut om kollektiv anslutning fattas av fackföreningarna. I enstaka fall har vederbörande fackförbund i anledning av väckt tvist tagit ställning till vissa med beslut om kollektivanslutning sammanhängande frågor. Anmärkas må, att fackföreningarna förmedla kollektivanslutning för sina medlemmar även till bl. a. folkbildnings- och hemvärnsorganisationer samt att fackföreningsmedlemmarnas anslutning till högre fackliga organisationer sker genom kollektiv anslutning.

Enligt § 1 mom. 1 ovannämnda grundstadgar äga å viss plats de föreningar rätt till inträde i arbetarekommunen, som erkänna socialdemokratiska arbetarepartiets program och enligt i grundstadgarna upptagna grunder önska ansluta sig till partiet. Förening, som ansluter sig till eller tillhör arbetarekommunen, skall enligt mom. 2 göra detta med hela sitt medlemsantal utom beträffande medlemmar, som genom annan förening redan äro anslutna, samt medlemmar, som skriftligen reserverat sig mot anslutning till partiet. För sådana medlemmar erlägges icke avgift till kommunen, distriktet eller partiet. I § 2 mom. 1 stadgas, att varje förening, som tillhör partiet, skall till arbetarekommunen betala en avgift för kalenderkvartal, vilken bestämmes på arbetarekommunens årsmöte. Kontingenten erlägges enligt mom. 3 andra stycket för hela det antal godkända medlemmar föreningen ägde vid nästföregående kvartals slut med undantag som nämnts i § 1 mom. 2.

Den enskilde fackföreningsmedlemmens avgiftsskyldighet till partiorganisationerna fullgöres, såsom framgår av de ovan återgivna bestämmelserna, genom fackföreningen; det på medlemmen belöpande avgiftsbeloppet ingår i den av honom till fackföreningen erlagda avgiften. Beträffande reservanterna är ordningen olika i skilda fackföreningar. I vissa föreningar äger reservanten åtnjuta avdrag för eller återbekomma den del av fack-

föreningsavgiften, som motsvarar den på honom belöpande kontingenten till partiet; det förekommer även, att kollektivt ansluten fackförening förmedlar avgiftsbetalning för reservant till annat parti än det socialdemokratiska. Andra fackföreningar ha beslutat, att den för partiet avsedda delen av reservants fackföreningsavgift skall anslås till studieändamål eller tillfalla fackföreningen.

Reservation kan göras när som helst och utan angivande av skäl. Då en fackförening fattar beslut om kollektiv anslutning, brukar emellertid viss reservationstid utsättas. Medlem, som icke reserverat sig inom nämnda tid, anses såsom partiansluten från dagen för ikraftträdandet av beslutet om kollektivanslutning och till dess han reserverar sig.

Rörande omfattningen av den kollektiva anslutningen till det socialdemokratiska arbetarepartiet har utskottet erhållit följande uppgifter från partiets styrelse:

» Koll. anslutna		Reservanter		Enskilt anslutna.	
1938	1948	1938	1948	1938	1948
284 596	394 307	12 845	10 053	50 493	81 274

Under år 1949 har emellertid kollektivanslutningen åter ökat. Bestämda siffror saknas, men tendensen har varit mycket bestämd. — — —

Siffrorna ovan inkluderar ej alla medlemmar utan endast fackföreningsmedlemmarna. Hela medlemstalet var då undersökningen gjordes 635 512.»

Till jämförelse kan nämnas, att antalet medlemmar i landsorganisationen den 31 december 1947 var 1 194 181.

Tidigare förslag.

Beträffande frågan om en lagstiftning rörande *ideella föreningar* får utskottet i huvudsak hänvisa till det under fjolåret publicerade betänkandet med förslag till lag om registrerade föreningar, m. m. (SOU 1949: 17) s. 80 ff och där åberopade källor. Vissa författningsförslag, som kunna belysa det genom kollektiv anslutning till politiskt parti uppkomna rättsförhållandet, skola här återgivas.

Det vid nyssnämnda betänkande fogade *förslaget till lag om registrerade föreningar* avser icke blott ekonomiska föreningar utan även i viss utsträckning ideella föreningar. Enligt 3 § i lagförslaget kan nämligen ideell förening vinna registrering enligt lagen; sker registrering, avses den tillämnade lagens bestämmelser i princip skola bli tillämpliga även å ideell förening. I 20 § första stycket förslaget stadgas, att föreningsstämma ej må besluta om användande av föreningens vinstmedel eller övriga tillgångar eller om åtagande av förpliktelser för ändamål, som uppenbarligen är främmande för föreningens syfte. Dock äger stämman använda tillgångar till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål, såvitt det med hänsyn till ändamålets beskaffenhet, föreningens ställning och omständigheterna i övrigt får anses skäligt. Föreningen må enligt paragrafens andra stycke ej heller, med mindre annat följer av stadgarna, besluta om sådan användning av föreningens

tillgångar eller eljest om sådan åtgärd, att uppenbarligen fördel beredes vissa medlemmar till nackdel för föreningen eller övriga medlemmar.

Det föreslagna stadgandet i andra stycket, som saknar motsvarighet i gällande föreningslag, avser att tillgodose medlemmarnas lika rätt. Formuleringen är gjord med tanke på att en alltför snäv tolkning skall undvikas. Stadgandet synes, enligt motiven, exempelvis icke kunna innefatta förbud mot ett beslut att teckna kollektiva försäkringar av medlemmarnas barn.

Atskilliga förslag till lagstiftning om ideella föreningar, som tidigare framlagts, innehålla förbud mot att främja andra intressen eller fullfölja annan verksamhet än i stadgarna angivits.

Nu nämnda förslag innehålla även en reglering av medlems avgiftsskyldighet, som här är av intresse. Den av nuvarande presidenten Carl Romberg upprättade *promemorian om grunderna för en lagstiftning angående ideella föreningar* (justitiedepartementets promemoria 1938: 1) upptager i 6 § av det vid *promemorian* fogade lagutkastet följande bestämmelser. Medlem skall vara skyldig att gälda periodisk eller annan fast avgift endast om sådant angivits i stadgarna. Vad nu sagts skall också gälla beträffande uttaxering, penningstraff och vite. Ha stadgarna ändrats så, att förpliktelse för medlem att erlägga fast avgift eller att underkasta sig uttaxering, penningstraff eller vite införts eller ökats, skall medlem, som ej röstat för eller uttryckligen godkänt ändringen, icke vara bunden därav, om han anmäler sig till utträde ur föreningen inom fyra veckor från det ändringsbeslutet blev honom kunnigt. Har medlem eljest utträtt ur föreningen, skall han icke, med mindre annorlunda bestämts i stadgarna, därigenom vara fritagen från att gälda periodisk avgift för löpande period eller honom åvilande fast avgift av annat slag, ej heller från annan uttaxering än sådan som förfaller till betalning efter det utträdet ägt rum. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning beträffande medlem, som uteslutits ur förening, även om avliden medlems dödsbodelägare.

Vid 1934 års riksdag väcktes två motioner angående åtgärder till förhindrande av fackliga eller andra yrkesorganisationers kollektiva anslutning till visst politiskt parti. Samtidigt med dessa väcktes ett flertal motioner angående lagstiftning till arbetsfredens bevarande m. m., av vilka två i viss del behandlades tillsammans med de förstnämnda.

I avgivet utlåtande, nr 52, hemställde *andra lagutskottet*, att riksdagen, i anledning av motionerna, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning angående fackliga eller andra yrkesorganisationers kollektiva anslutning till politiska partier samt för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet lämnade i sitt utlåtande vissa statistiska uppgifter rörande omfattningen av de fackliga organisationernas kollektiva anslutning till det socialdemokratiska partiet. Därefter yttrade utskottet:

Såsom framgår av den av utskottet ovan lämnade redogörelsen hava fackföreningar i betydande utsträckning anslutit sig till visst politiskt parti.

En fackföreningsmedlem, som icke vill vara med om sin förenings beslut om sådan kollektiv anslutning, har att skriftligen reservera sig; reservationsrätten är icke inskränkt till viss tid. Att sålunda utan den enskildes uttalade samtycke inregistrera honom i ett politiskt parti synes emellertid icke stå i god överensstämmelse med den politiska självbestämmingsrätt, som bör tillkomma varje medborgare. Den enskilde fackföreningsmedlemmens reservationsrätt torde knappast upphäva de olägenheter, som äro förbundna med den kollektiva anslutningen. En allsidig och förutsättningslös utredning i förevarande spörsmål synes därför vara av behovet påkallad.

I en vid utlåtandet fogad *reservation* av herr Sigfrid Hansson m. fl. hemställdes, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Reservanterna anförde:

Då det socialdemokratiska arbetarepartiet bildades 1889, lades grunden till detsamma av fackföreningar. Anslutningen till partiet har sedan dess i viss utsträckning förmedlats av sådana arbetarorganisationer. För de arbetare, som på så sätt velat knyta förbindelser med ifrågavarande parti, har denna anslutningsform ansetts vara motiverad icke blott med hänsyn till traditionen och den frändskap, som alltid funnits och alltjämt finns mellan svensk fackföreningsrörelse och socialdemokrati, utan även med avseende på att förmedlingen av partimedlemskap genom fackföreningarna erbjuder vissa praktiska fördelar. Fackföreningarna ha full frihet att välja denna anslutningsform för sina medlemmar eller icke. Något som helst tvång härvidlag har icke utövats; den tvångsanslutningsbestämmelse, som infördes i landsorganisationens stadgar 1898, upphävdes redan 1900. Beslut om förmedling av partimedlemskap fattas i demokratisk ordning i enlighet med föreningarnas stadgar. Landsorganisationen och förbunden befatta sig icke i något avseende med denna sak. För att enskilda fackföreningsmedlemmar icke skola mot sin önskan komma att gynna partiet, gälla sedan 1908 bestämmelser om reservationsrätt. Det kräves icke att en reservation motiveras och det torde icke heller förekomma, att fackföreningar eller deras medlemmar efterforska anledningen till att reservation avgives. Den omständigheten, att endast omkring 28 % av fackföreningarna förmedla medlemskap till partiet, torde utgöra ett bevis för att talet om tvångsanslutning av fackföreningar till partiet saknar fog för sig. Den omständigheten, att reservationsrätten endast i jämförelsevis ringa utsträckning använts inom de fackföreningar, som förmedla partimedlemskap, utgör å andra sidan ett bevis för att fackföreningarnas ifrågavarande beslut icke i allmänhet uppfattas såsom ett otillbörligt ingripande i medlemmarnas fri- och rättigheter. Upphovsmännen till och undertecknarna av de nu föreliggande motionerna, vari föreslås åtgärder i syfte att förhindra fackföreningar och andra yrkesorganisationer att förmedla medlemskap i det socialdemokratiska arbetarepartiet, torde icke kunna göra anspråk på att företräda någon mera utbredd uppfattning inom fackföreningsvärlden eller bland arbetarna. Enligt vår mening ha de icke heller lyckats förebringa bevis för att det ur samhällets synpunkt skulle vara påkallat att på sätt som föreslagits ingripa i det fria föreningsväsendet.

Vid frågans behandling i *kamrarna* bifölls utskottets hemställan, i första kammaren med 42 röster mot 25 och i andra kammaren med 79 röster mot 78, varvid 16 av sistnämnda kammares ledamöter avstodo från att rösta.

Skrivelse i ämnet avläts till Kungl. Maj:t den 14 juni 1934 (nr 410).

Skrivelsen anmäldes i *statsråd* den 30 december 1946, därvid beslöts, att den icke skulle föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Beträffande frågans historiska utveckling inom de fackliga och politiska organisationerna får utskottet hänvisa dels till den ovan återgivna reservationen och dels till Sveriges akademikers centralorganisations nedan intagna yttrande.

Yttranden.

Utskottet har berett Landsorganisationen i Sverige (LO), Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO) tillfälle att avgiva yttrande över motionerna. SACO förordar en förutsättningslös utredning av frågan. RLF avstyrker bifall till motionerna. I avstyrkande riktning uttalar sig även LO. Yttrandet från TCO innehåller intet ställningstagande i frågan.

LO anför:

Som ett led i de omfattande lagstiftningsaktionerna mot fackföreningsrörelsen under 1930-talet väcktes vid 1934 års riksdag motioner med samma yrkande som de nu remitterade. Som yttrande över dessa kan Landsorganisationen åberopa innehållet i den reservation, som herr Sigfrid Hansson m. fl. 1934 avgav till andra lagutskottets utlåtande i ämnet.

RLF yttrar:

Riksförbundet anser, i likhet med motionärerna, att en kollektiv anslutning till politiskt parti innebär ett ingrepp i den personliga friheten. Friheten för individen att själv avgöra frågan om anslutning till och ekonomiskt stöd åt ett politiskt parti synes utgöra ett väsentligt kännetecken på verklig demokrati. Till försvar för den i motionerna påtalade kollektiva anslutningen har anförts, att varje individ, som icke sympatiserar med åtgärden, äger reservera sig. Riksförbundet kan emellertid icke finna denna reservationsrätt tillräcklig, då den innebär, att vederbörande måste vidtaga positiva åtgärder för att undgå anslutning.

Riksförbundet anser sålunda, att kollektiv anslutning av en sammanslutnings eller förenings medlemmar till ett politiskt parti är principiellt felaktigt och stridande mot den personliga friheten. Däremot kan riksförbundet icke dela motionärernas uppfattning, att frågan bör lösas genom förbud lagstiftningsvägen. Så småningom torde väl en stark opinion komma att lägga hinder i vägen för kollektiv anslutning av ifrågavarande slag.

TCO anför, efter att ha återgivit motionärernas yrkande:

TCO vill härvid framhålla, att vid bildandet av TCO år 1944 framlades ett betänkande av representanter från förutvarande Daco och den gamla TCO, vari frågan om organisationens politiska neutralitet berördes. Härvid anfördes bl. a., att man kunnat konstatera att fullständig enighet i uppfattningen rått om att tjänstemannaorganisationerna skola vara politiskt neutrala och att detta sålunda skall gälla för såväl TCO som dess anslutna organisationer. Den politiska neutraliteten innebär enligt den tolkning, som gives åt begreppet i nämnda betänkande, att organisationen icke får understödja ett politiskt parti samt att den icke får blanda sig i det politiska livet

genom att vid allmänna val eller andra tillfällen uttala sig för stöd åt ett visst politiskt parti. Däremot understrykes betydelsen av att de enskilda tjänstemännen taga aktiv del i det politiska arbetet och att sålunda självfallet icke något hinder för centralorganisationens funktionärer, styrelseledamöter eller andra inom organisationen verksamma personer föreligger att aktivt verka inom skilda politiska partier. De här angivna principerna beträffande politisk neutralitet ha varit vägledande för TCO:s och de anslutna organisationernas arbete. Dessa principer ha för tjänstemannaorganisationerna även ansetts innebära ett klart förbud för organisationerna eller deras lokala organ att besluta om kollektiv anslutning till politiska partier.

Med hänsyn till inom tjänstemannaorganisationerna rådande förhållanden anser sig TCO icke i övrigt ha anledning ingå på i motionen framförda mera principiella synpunkter rörande förbud för organisationer att kollektivt ansluta sina medlemmar till politiska partier utan vill endast med hänvisning till vad ovan anförts konstatera, att frågan för TCO:s del saknar aktualitet.

I SACO:s yttrande anföres:

Kollektiv anslutning av organisationers medlemmar till politiskt parti torde förekomma endast inom den fackliga arbetarrörelsen. I LO:s stadgar infördes år 1898 en bestämmelse, att ansluten förening hade att senast tre år efter sitt inträde i LO även ansluta sig till det socialdemokratiska arbetarpartiet samt att i annat fall föreningen skulle anses från LO skild. Redan år 1900 ströks denna tvångsanslutningsbestämmelse och ersattes med ett stadgande, enligt vilket det ålåg LO att verka för varje fackföreningsanslutning till det socialdemokratiska partiet. År 1908 medgav partikongressen för dylika fall reservationsrätt för de fackföreningsmedlemmar, som icke önskade erhålla medlemskap i partiet, och påföljande år beslöt LO:s kongress låta den bestämmelse i stadgarna utgå, som angav organisationens politiska inriktning. Sedan år 1909 ha vid skilda tillfällen väckts krav på förbud mot fackföreningars kollektivanslutning till politiskt parti, dock utan att inom LO majoritet vunnits för sådant förbud. Det torde vara uppenbart, att den enskildes frihet att själv taga ställning i politiska frågor trädde för nära. Det synes sannolikt, att man icke heller inom fackföreningsrörelsen i princip vill bestrida detta. Att man dock icke stadgat förbud mot den kollektiva anslutningen till politiskt parti, kan förklaras av att flertalet av dem inom fackföreningsrörelsen, som tidigare med skärpa förordat dylikt förbud, gjort det icke i avsikt att hålla fackföreningsrörelsen fri från partipolitiskt sidoinflytande utan tvärtom för att om möjligt kunna påverka denna i annan och mer radikal politisk riktning. Då risk för nämnvärd påverkan i detta avseende knappast torde föreligga för närvarande och då principfrågan denna gång aktualiserats, förefaller det, som om fackföreningsrörelsen borde finna med sina intressen mest förenligt att själv stadga förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti. Om detta är riktigt, skulle lagstiftningsåtgärder icke bli nödvändiga. Med hänsyn till frågans stora principiella betydelse synes emellertid under alla omständigheter en utredning angelägen.

SACO erinrar slutligen om 1934 års riksdags ovan återgivna beslut.

Utskottet.

Motionärerna vända sig mot det av vissa fackliga sammanslutningar tillämpade förfarandet att kollektivt ansluta sina medlemmar till politiskt parti. I det föregående har lämnats en redogörelse för tillvägagångssättet vid och reglerna för sådan anslutning. Här skall endast erinras om att de medlemmar, som önska ställa sig utanför en beslutad kollektiv anslutning, ha att anföra reservation mot beslutet samt att utebliven reservation torde medföra medlemskap i partiet med därav följande skyldighet att betala avgift m. m. Den kollektiva anslutningsformen tillämpas, såvitt känt är, icke av andra organisationer än fackföreningar eller till förmån för andra partier än det socialdemokratiska. Emellertid må framhållas, att fackföreningar samfällt ingå även i sådana sammanslutningar som arbetslöshetskassor, studieorganisationer och hemvärnsföreningar.

I motionerna påyrkas en allmän lagstiftning innehållande förbud mot kollektiv anslutning av organisationers och föreningars medlemmar till politiskt parti. Liknande krav ha framställts tidigare. Då som nu har i huvudsak åberopats, att den samfälliga anslutningen innebure en kränkning av den enskilde medlemmens politiska självbestämmanderätt. Beträffande möjligheten till reservation har man erinrat om att dennas begagnande krävde en positiv handling, vilken kunde tolkas som ett politiskt ställningstagande eller åtminstone medförde risk för att reservantens politiska inställning mot hans vilja röjdes.

Även om de första fackföreningarna i vårt land icke hade politisk inriktning utan enbart bildades för att tillvarataga fackliga intressen, kom efter hand den socialdemokratiska åskådningen att bli dominerande inom fackföreningsrörelsen. Ett nära samarbete med det socialdemokratiska partiet ägde rum. Samma personer voro i stor utsträckning verksamma både såsom fackliga ledare och politiska förgrundsmän. Häri har man att se förklaringen till att fackföreningsmedlemmarnas inlemmande i den politiska rörelsen skedde genom kollektiv anslutning. Denna anslutningsform har också i växlande omfattning använts, alltsedan det socialdemokratiska partiet bildades.

Vad här anförts om den kollektiva partianslutningens historiska upprinnelse bör emellertid icke i dagens läge hindra en fördomsfri diskussion av den genom motionerna väckta frågan.

Efter demokratiens genombrott i vårt land har det blivit självfallet, att alla medborgare skola äga politisk självbestämmanderätt, likaväl som tidigare steg för steg tanke- och yttrandefrihet, församlingsfrihet och religionsfrihet tillförsäkrats dem. Den därpå följande tiden och särskilt de senaste årtiondena ha präglats av en fördjupad syn på dessa fri- och rättigheter. Deras innebörd har alltmer trängt in i det allmänna medvetandet. Utvecklingen i främmande länder bär skrämmande vittnesbörd om huru dessa omistliga värden lätt kunna förloras, om de icke på allt sätt värnas. Det framstår

då som ett självklart anspråk, att företeelser i vårt eget samhällsliv icke få lämna utrymme för anmärkningar ur demokratisk synpunkt.

Med denna inställning till de allmänna demokratiska rättigheterna kan kollektiv anslutning till ett politiskt parti knappast vara förenlig. Genom den inom fackföreningsrörelsen tillämpade reservationsrätten är visserligen sörjt för att medlem av kollektivt ansluten förening kan hålla sig utanför partiet i fråga. Att den som icke vill biträda ett beslut om kollektiv anslutning är nödsakad vidtaga en positiv åtgärd, innebär dock ett visst intrång på den personliga friheten. Även om anledningen till gjord reservation ej skulle efterfrågas, tvingas reservanten genom sin åtgärd tillkännagiva, att hans åsikter avvika från de av föreningens majoritet omfattade. Detta synes utskottet stötande, då skydd mot att behöva röja sitt politiska ställningstagande måste anses ingå som en fundamental beståndsdel i den personliga friheten.

Härtill kommer att det ur demokratisk synpunkt måste anses betänkligt, att möjlighet föreligger för organisationer att kollektivt ansluta medlemmar till ett icke demokratiskt parti.

Även på annat sätt ha de historiskt betingade förutsättningarna för den kollektiva partianslutningen ändrats. Fackföreningsrörelsen representerade ursprungligen ensam organisationssträvandena på arbetsmarknaden. Ett flertal andra organisationer ha efter hand vuxit upp. De viktigaste äro arbetsgivarnas, jordbrukarnas, tjänstemännens och akademikernas sammanlutningar. Samhällets utveckling har sålunda medfört, att arbetarklassen icke längre intager någon särställning. De olika organisationerna rekryteras ofta ur likartade personalkategorier. Fackföreningsrörelsen och tjänstemannarörelsen hysa exempelvis var för sig varandra närstående arbetstagargrupper. Såsom tidigare nämnts äro fackföreningarna ensamma om att ansluta sina medlemmar till politiskt parti. Det låter lätt tänka sig vilka egendomliga och ur allmän synpunkt föga önskvärda förhållanden som skulle uppstå, om de övriga organisationerna också tillämpade systemet med kollektiv anslutning till politiska partier.

Av vad här anförts torde framgå, att den nuvarande möjligheten till kollektiv anslutning av en förenings medlemmar till politiskt parti icke är tillfredsställande ur demokratiska eller andra synpunkter. Den i och för sig tänkbara möjligheten att genom lagstiftning inskrida mot kollektiv anslutning vill utskottet dock för närvarande ej förorda. En sådan lagstiftning, som givetvis endast skulle avse anslutning till politiskt parti, skulle nämligen bli av rätt komplicerad natur. Denna utväg synes utskottet icke böra tillgripas, förrän andra möjligheter att ernå en tillfredsställande ordning på förevarande område försökts. De av utskottet anförda skälen böra därför göra det angeläget för organisationerna själva att upptaga och övertäga frågan om avveckling av systemet med kollektiv partianslutning. Vissa händelser, som nyligen inträffat, giva anledning till antagande, att även inom fackföreningsrörelsen lämpligheten av detta system satts i fråga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 64 och II: 68, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 april 1950.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Ahlkvist, Olofsson, Lode-
nius, Lundgren, Lindblom, Cassel och Lindgren;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund, Olsson
i Mellerud, Lindberg, Landgren, Håstad, Svensson i Stenkyrka och Gustafs-
son i Borås.

Reservation

av herrar *Hedlund* i Östersund, *Branting*, *Ahlikvist*, *Olofsson*, *Lindgren*, *Olsson* i Mellerud, *Lindberg* och *Landgren*, vilka ansett, att motiveringen för utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

I föreliggande motioner påyrkas en lagstiftning innebärande förbud mot kollektiv anslutning av organisationers och föreningars medlemmar till politiska partier. Vad som åsyftas är, såsom av motionärernas motivering framgår, ett inskridande lagstiftningsvägen mot den inom fackföreningsrörelsen i viss utsträckning tillämpade kollektiva anslutningen av fackföreningar till det socialdemokratiska arbetarepartiet.

Den organisatoriska metod som kollektivanslutningen utgör är historiskt betingad. Den sammanhänger med det nära samband som rått mellan den fackliga och den politiska arbetarrörelsen i vårt land, alltsedan dessa framträdde. När det socialdemokratiska partiet bildades år 1889, skedde detta på grundvalen av då existerande fackföreningar. De fackliga sammanslutningarna ha alltsedan dess i viss utsträckning förmedlat sina medlemmars anslutning till partiet. Bakgrunden är den gemensamma kamp som arbetarrörelsens grenar från början hade att föra för arbetarnas fackliga sammanslutningssträvan och politiska rättigheter, ofta under hårt motstånd från arbetsgivare och tidens politiska makthavare. Härur växte den gemenskap, som alltjämt är en grundval för svensk arbetarrörelse.

Samverkan hade också rent praktiska sidor. Längre fyllde det socialdemokratiska partiets lokala organisationer fackliga funktioner genom att bilda nya fackföreningar men också genom att direkt företråda de anställdas intressen inför arbetsgivare och myndigheter.

Fackföreningsrörelsens utveckling ledde 1889 till bildandet på initiativ från det socialdemokratiska partiet av ett landsomfattande fackligt organ, Landsorganisationen. Härigenom skedde en praktisk uppdelning av de fackliga och de politiska arbetsområdena men utan att det nära sambandet upphörde. Lokalt fortsatte detta att ta sig uttryck i anslutning av fackföreningars medlemmar till partiet genom fackföreningen, och centralt sker samarbetet mellan partiledningen och Landsorganisationens ledning.

Betänkligheter mot den kollektiva anslutningen fördes tidigt fram såväl inom som utom arbetarrörelsen. Den senares kritik gällde dock tvångsmässigt genomförd anslutning av fackföreningsmedlemmar såsom äventyrande en total facklig sammanslutning av alla arbetare utan hänsyn till politiska meningsriktningar. Den 1898 i Landsorganisationens stadgar införda bestämmelsen om ovillkorlig anslutning till det socialdemokratiska partiet av fackföreningarnas medlemmar upphävdes också redan 1900.

Någon organisatorisk tvångsanslutning förekommer sålunda icke sedan ett halvsekel. Att i praktiken sådan anslutning skulle förekomma genom åsiktsförtryck, är icke med verkligheten överensstämmande. Härvidlag hänvisas till reservationsrätten, som ger varje medlem av den fackförening som beslutar anslutning till ett politiskt parti rätt att undantagas härifrån. Tillräckligt utrymme i tid för avgivande av reservationer lämnas alltid vid beslut om anslutning. Varje medlem kan sålunda från början ställa sig utanför, medan reservationsrätten också sedermera finns att tillgå. Att av praktiska skäl kräves en skriftlig anmälan, har av motionärerna påtalats som en olägenhet, då det av reservanten fordras en »aktiv handling», som skulle äventyra individens frihet. Någon större olägenhet för den enskilde av att såsom i detta fall fylla i en blankett torde dock icke kunna påvisas i praktiken. Reservationsrätten gäller såväl tillhörigheten till annan politisk meningsriktning än den socialdemokratiska som fullständig frihet från politiska engagemang. Den innebär frihet från alla ekonomiska förpliktelser mot den socialdemokratiska organisationen. Även socialdemokratiska fackföreningsmedlemmar taga avstånd från kollektivanslutningen. Något fall av åsiktsförtryck i form av politisk förföljelse av fackföreningsmedlem, som anmält avvikande mening vid kollektiv anslutning till partiet av fackföreningen, är icke känt.

Hur den fackliga anslutningen till partiet ter sig i praktiken framgår av det förhållandet, att 1948 voro 31,7 procent av till Landsorganisationen anslutna fackföreningsmedlemmar också kollektivt anslutna till partiet. Motsvarande siffra var 1929 omkring 28 procent, sålunda ett ganska konstant förhållande.

Att de synpunkter som motionärerna tagit till motiv för sitt önskemål om en lagstiftning mot kollektivanslutningen skulle äga någon motsvarig-

het i förekommande praktiska missförhållanden, torde sålunda icke kunna påvisas. Motionärernas argumentering svarar näppeligen mot synen på denna fråga inom vårt lands fackligt organiserade arbetarvärld. Snarare torde det lagstiftningsförfarande, som satts i fråga, inom fackföreningsrörelsen komma att betraktas som ett försök till intrång i fackföreningsmedlemmarnas och fackföreningarnas mödosamt vunna fri- och rättigheter.
